

О.І. Білан
**ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНА
ОСВІТА ЯК УМОВА
КОМПЕТЕНТНІСНОГО
РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ**

„Учительська професія” – це людинознавство, постійне проникнення у складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється. Прекрасна риса „повсякчас відкривати в людині нове” – зазначав В.О.Сухомлинський [2].

Початок ХХІ століття в Україні характеризується значною увагою громадськості до освітньо-виховних проблем, що передбачає пошук та запровадження нових освітніх технологій. Суттєвими рисами освітніх технологій є створення особистісно-орієнтованої освіти, що включає: розроблення технологічного ланцюга педагогічних ідей, які мають гарантувати високий рівень засвоєння державних стандартів, а отже – набуття життєвих компетентностей; поетапне й послідовне запровадження елементів педагогічної ідеї, яка відтворюється педагогами з урахуванням авторських підходів; індивідуалізація освітньо-виховного процесу; взаємопов’язана діяльність вихователя та дітей, діагностування та моніторинг результатів діяльності.

На думку О.Я.Савченко, ознаками особистісно-орієнтованої моделі навчання є: діагностична основа навчання; зосередження на потребах дитини; гуманізація навчального спілкування; співробітництво, співтворчість дітей і педагога, перетворення

навчального діалогу, пристосування методики до навчальних можливостей дітей; стимулювання розвитку, саморозвитку і відповідальності дітей [1].

Головний принцип, покладений в основу розробки особистісно-орієнтованої системи освітньо-виховного процесу, полягає у визначенні індивідуальності дитини, створенні необхідних умов для його всебічного, гармонійного розвитку, для виявлення природних задатків дитини з урахуванням її можливостей і нахилів.

Які це умови? Насамперед, це умови, які мають забезпечити залучення дітей до активної пізнавальної діяльності, співробітництво з однолітками та педагогом.

Особистісно-орієнтоване навчання – це організація освітньо-виховного процесу на основі глибокої поваги до особистості дитини, урахування особливостей її індивідуального розвитку, ставлення до неї як до свідомого повноцінного учасника виховного процесу.

Визначальною в науково-теоретичних працях і практичному досвіді В.О.Сухомлинського є його філософсько-педагогічна система ідей та поглядів на дитину як на найвищу цінність у діяльності всіх ланок системи освіти. Гуманістична сутність концепції виховання В.О. Сухомлинського, як і всієї його педагогічної системи, виявляється вже в самому ставленні до дитини. Найперше – це повага до особистості вихованця незалежно від його віку, визнання складності його внутрішнього світу й необхідності відповідального ставлення до його долі. Все це відповідає сучасній меті виховання – створенню сприятливих

умов для розвитку особистості дитини, для її самореалізації. При цьому виняткового значення набуває формування ціннісного ставлення до світу людей і самого себе.

В.О. Сухомлинський зазначав: „Пізнання світу починається для малих дітей з пізнання людини” [5]. Ці слова Великого Педагога актуальні саме тепер, коли педагогічна наука і практика рішуче стали на шлях гуманізації освіти. Все це знаходить своє відображення у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні в одній із сфер „Люди”. Знання про вік людини та взаємини з людьми різного віку формують у дитини соціальні навички поведінки, свідоме ставлення до себе й до тих, хто навколо неї, викликають бажання пізнавати світ, робити добрі справи. А це дуже важливо для особистісного становлення, для формування життєвої компетенції.

В.О. Сухомлинський вважав, що добрі почуття йдуть своїм корінням у дитинстві, а людяність, доброта, ласка, доброзичливість народжуються в праці, турботах, хвилюваннях про красу довкілля.

В.О. Сухомлинський сформулював „норми моральності”, одна з яких відображається у наступному правилі: „Ти живеш серед людей. Твої бажання, твої вчинки – це радість або хвилювання твоїх близьких. Роби так, щоб людям, які є довкола тебе, було добре. Проявляй нетерпимість до зла, будь чутливим до чужого горя” [5].

У дошкільному віці з’являються передумови рефлексивного мислення як здатність людини аналізувати свої вчинки, мотиви та співвідносити їх із загальнолюдськими цінностями, а

також з діями, вчинками та мотивами інших людей. За В.О. Сухомлинським, виховання рефлексивного мислення – це насамперед виховання в дитини „відчуття серцем іншої людини”. Необхідно вчити дітей ставити себе на місце інших людей, радіти за їхні успіхи, співчувати за невдачі.

Гуманістична педагогіка В.О. Сухомлинського закликає виховувати тільки добром. Ідея само творення, самовиховання особистості проходить через усі його твори. „Серед найскладніших процесів духовного світу наших вихованців на першому місці стоїть процес формування особистих переконань, особистих поглядів, процес перетворення істин у живу плоть і кров вчинків, поведінки” [4].

Перлиною педагогічної системи В.О. Сухомлинського є виховання в кожній дитини поваги до самої себе. На думку Великого Педагога повага людської гідності і виховання самоповаги визначають широкий спектр педагогічної творчості і високого інтелекту педагога, але разом з тим, тут немає шаблонних. Трафаретних методів і прийомів, які можна використати до всіх дітей. Для отримання очікуваного результату в цій сфері педагогічної творчості діяльність педагога повинна бути зорієнтованою на особистість дитини в широкому розумінні цього слова. „Сто порад учителю” – робота В.О. Сухомлинського, яка повинна стати настільною книгою для будь-якого педагога-практика, як і інші його відомі твори, які мають пізнавальне значення і практичне застосування.

Особистісно-орієнтоване навчання будується на принципі варіативності, тобто визнання змісту, методів і форм освітнього

процесу, вибір яких повинен здійснюватися педагогом з урахування розвитку кожної дитини.

Дитина є центром освітньо-виховного процесу. До неї не пристосовують готові програми, а створюють індивідуальну програму розвитку.

Індивідуалізація досягається ретельним урахуванням наявної стадії розвитку дитини й плануванням відповідних видів діяльності з метою досягнення кожною дитиною успіхів у своїх заняттях.

Можливість індивідуалізації передбачає знання про розвиток дитини, куди входять її фізичний, емоційний розвиток і здатність до пізнання. Педагог виступає в ролі організатора самостійної активної пізнавальної діяльності дитини, компетентного помічника. Його професійне вміння повинні бути спрямовані на діагностику діяльності дошкільника.

Велику роль В.О. Сухомлинський відводив учителеві, який навчає і виховує передусім неповторністю своєї індивідуальності, особистісними якостями. Будь-який метод чи прийом без одухотворення живою думкою й пристрастю педагога залишається мертвою схемою. Від умілого застосування педагогом методів навчання й виховання залежить не тільки міцність знань та практичних умінь і навичок дошкільників, але і їхній підхід до освітнього процесу, прагнення розширити свій кругозір. Дошкільник, пізнаючи практичне значення знань, більше прагне застосовувати їх на практиці тоді, коли у процесі навчання використовуються „активні методи” – спостереження, конструктивні вправи, різноманітні види творчих

робіт. При застосуванні цих методів дошкільник переконується в тому, що набуті знання є необхідними.

Суттєвим засобом забезпечення особистісно-орієнтованої освіти є вивчення особистості. Ми виходимо з того, що цей процес безперервний, педагог повинен вивчати особистість вихованців постійно. Систематичне вивчення особистості дошкільника дає змогу накопичити достатню кількість факторів для обґрунтованої оцінки задатків, здібностей і скласти програму особистісно-орієнтованої освіти для їх формування.

Вихователь спостерігає за дошкільником, оцінює в який момент він може досягти визначальних стадій розвитку і вживає заходів, щоб викликати відповідну реакцію для цієї стадії розвитку дитини. Врахування рівня розвитку конкретної дитини сприяє формуванню позитивної самооцінки, здатності сприймати знання та втілювати їх у своїй діяльності. Самооцінка, у свою чергу, сприяє актуалізації дітей і допомагає їм досягти успіхів у навчанні, а згодом – у житті.

В основі особистісно-орієнтованого навчання лежить не обсяг знань, який отримує дошкільник, а його здатність орієнтуватись у потоці інформації та використовувати отримані знання та вміння у практичній діяльності.

Дошкільники найкраще розвиваються, якщо вони внутрішньо готові до навчання і активно задіяні в процес навчання. Тому, ретельно спланована робота заохочує їх до дослідження й творчості. Роль вихователя полягає у визначенні відповідної мети для кожної дитини зокрема і для всього колективу в цілому, позитивній

реакції на інтереси дітей, повазі до особистісних сильних і слабких сторін кожної дитини, підтримки поведінки дошкільника.

В.О. Сухомлинський підкреслював, що завдання початкової школи, а звідси можна розуміти й дошкільного навчального закладу – не лише дати дітям знання, а й навчити мислити і говорити, вирішувати проблеми, знаходити вихід із різноманітних ситуацій, спілкуватись. Слово має бути для дошкільників засобом активного бачення світу, щоб кожна дитина пережила радість словесної творчості і зберегла її на все життя.

Неоціненним у такому випадку, як вважає видатний педагог, є уроки мислення серед природи. Широко використовують можливості таких уроків сучасні педагоги для навчання дітей складати казки, розповідей-роздумів, творів-мініатюр, творчих розповідей, що має неоціненне значення для розвитку мовлення дошкільника.

Видатний педагог стверджував самоцінність дитячої особистості, необхідність зосередження педпроцесу на потребах розвитку творчих сил кожного дошкільника.

В.О. Сухомлинський підкреслював: „не можна вимагати від дитини неможливого. Будь-яка програма – це певний рівень, коло знань, але не жива дитина. До цього рівня, до цього кола знань різні діти йдуть по-різному” [3]. Ці слова повинні взяти на озброєння всі педагоги, особливо ті, які впроваджують ідею розвивального навчання.

Як б моделі освіти не впроваджували б педагоги у дошкільну освіту, вони завжди звертатимуться до ніколи

невмирущих педагогічних ідей В.О. Сухомлинського. Проте, осмислюючи їх у світлі нових підходів до формування змісту освіти. Вихователь головним об'єктом педагогічного процесу повинен бачити кожну дитину, яка є унікальною, розумною і неповторною.

Інноваційність освіти на сучасному етапі включає її інтеграцію в світовий освітній простір та особистісно-компетентнісну орієнтацію, що відкриває нові можливості для творчого само творення кожної особистості і її повноцінної життєдіяльності в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

- *Савченко О.А.* Дидактика початкової школи. – К., 1999.
- *Сухомлинський В.О.* Серце віддаю дітям. Вибр. твори у 5-ти Т. – Т.3. – К.: Радянська школа, 1980.
- *Сухомлинський В.О.* Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибр. твори у 5-ти Т. – Т.1. – К.: Радянська школа, 1980.
- *Сухомлинський В.О.* Павлицька середня школа. Вибр. твори у 5-ти Т. – Т.4. – К.: Радянська школа, 1980.
- *Сухомлинський В.О.* Як виховати справжню людину. – К.: Радянська школа, 1975.

Подано до редакції 30.05.08